Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
Ημερήσια Πολιτική και Οικονομική Εφημερίδα

Κυριακή 22 Μαρτίου 2009

Τα golden boys καθορίζουν την τέχνη

Με αφορμή την αναδρομική του έκθεση, ο γλύπτης Θόδωρος ασχολιάζει την απαξίωση της δημόσιας γλυπτικής στην Ελλάδα

Συνέντευξη στην
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΠΟΥΡΝΑΡΑ

Ενας γεροδεμένος νέος άνδρας φωτογραφίζεται γυμνός, με ένα κοπέλο μπροστά από τα γεννητικά του όργανα και ένα φαλλόμορφο ρόπαλο στο κέρι. Μπορεί η περιγραφή να μην ξενίζει τον σημερινό θεατή εκθέσεων σύγχρονης τέχνης. Μεσούσης της Δικτατορίας όμως, η έκθεση του γλύπτη Θόδωρου στο Ινστιτούτο Γκαίτε το 1970 με τίτλο «Γλυπτική με τη συμμετοχή του κοινού. Απαγορεύεται η συμμετοχή» είχε προκαλέσει τεράστια αίσθηση στους Αθηναίους, που σήμερα περνούν αντιποψίαστοι κάτω από το γλυπτό του

«Αλλο να κάνεις έργο για να το βάλεις στον καμπινέ σου, στο σαλονάκι σου και άλλο στην πλατεία του χωριού ή της πόλης».

με τον τρεχό, στην κεντρική αίθουσα του σταθμού Μετρό του Συντάγματος.

Εργα της πιο ριζοσπαστικής περιόδου της δουλειάς του, γλυπτά, αντικείμενα από περφόρμανς παρουσιάζονται σε μεγάλη αναδρομική έκθεση που του αφιέρωσε το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Στα 78 του χρόνια σήμερα, ο γλύπτης κρατάει εναλλάξ τη φρεσκάδα της σκέψης του και τοποθετήσεις με τάλαντο για την απαξίωση της δημόσιας γλυπτικής στην Ελλάδα αλλά και τον προβληματισμό του για την εξέγερση των νέων, τον περασμένο Δεκέμβρη. Με λόγο οξύ αλλά και με τον εμπειρία που του χάρισε η πολυετής διδασκαλία στο Πολυτεχνείο, μιλάει χωρίς περιστροφές για την σημερινή κατάσταση της ελληνικής κοινωνίας και πιο ειδικά στη τέχνη αποτελεί τη μόνη διέξοδο στη βία.

— *Η κρίση θα επηρεάσει την τέχνη;*

— Σήμερα, την τέχνη ως κοινωνικό γεγονός δεν την φτιάχνουν οι καλλιτέχνες, αλλά οι επιμελητές. Ειναι οι γιάπιδες της εικαστικής σκηνής, τα golden boys που καθορίζουν τις εξελίξεις στο marketing της τέχνης. Δυστυχώς, αυτό που συμβαίνει σήμερα έχει τις ρίζες του στον 19ο αιώνα. Μέχρι τότε, το έργο τέχνης διαμεσολαβούνε ως μέσον επικοινωνίας από διαμόρφωνε τις κοινωνικές αξίες. Αργότερα, η φωτογραφική αναπαραγωγή και ο Τύπος άρχισαν να διαμεσολαβούν για τις λεγόμενες εικαστικές Τέχνες. Το πρόβλημα είναι ότι πολλοί καλλιτέχνες στις μέρες μας, δημιουργούν όχι για να εκφραστούν με το έργο αλλά κλείνοντας το μάτι στα ΜΜΕ. Σε ολόκληρη την καλλιτεχνική μου πορεία διεπίστωσα ποια τα έργα που δεν μιλούν από μόνα τους και για να «λειτουργήσουν» χρειάζονται οπωσδήποτε διαμεσολάβηση των ΜΜΕ, είναι αναλώσιμα για να πετιούνται μετά στον κάδο των σκουπιδιών. Οπτόσο, αυτά ευφαιρούν, καθώς τροφοδοτούν και αναπαράγονται από τα ΜΜΕ.

Το χνάρι της πορείας μου

— *Πώς βλέπετε σήμερα τα παλιότερα έργα σας; Αντέχουν ακόμα χρόνο;*

— Στην έκθεση τα τοποθέτησα ως σήμερινα και θέλω να κριθούν με τα βιώματα του σημερινού θεατή. Αυτό δεν σημαίνει ότι έχουν χάσει την αιρεκόπιπά τους, αλλά δεν θέλω η ιστορικότητα λειτουργεί ως άλοθι, ότι το παλιό είναι καλό. Τώρα τον αντιμετωπίζω πιλάτε μου δημιουργίες, συνολογίζοντα το αρχικό σημείο το οποίο με οδήγησε σε αυτά τα έργα, τα βιώματά μου, τα ερεθίσματα και τις υπερβάσεις που χρειάστηκε να κάνω, καθώς πίσω από κάθε έργο υποπόρχει μέρος της ζωή μου, ένα κνάρι της πορείας μου. Το ίδιος ίσως δεν έχει τη φρεσκάδα, έχει όμως την αξία του όταν δεν είναι αναλώσιμο. Μου λένε λ.χ. να κάνω σήμερα περφόρμανς. Με γίνεται; Οι περφόρμανς είχαν ένα συγκεκριμένο ιστορικό χρονικό και χωρικό περιβάλλον, δεν αναπαράγονται ως αυθύπαιπα παιχνίδια διότι κινδυνεύουν να γίνουν γελοία.

— *Η γλυπτική, επειδή μπορεί να τοποθετηθεί σε δημόσιους χώρους, δεν χρειάζεται ίσως διαμεσολάβηση. Αυτό δεν είναι το πλεονεκτημά της;*

— Η διαμεσολάβηση του δημόσιου έργου είναι διαφορετική καθώς περνάει μέσα από την κουλτούρα του εκάστοτε εξουσίας. Πόσες φορές δεν έχουμε δει δημάρχους ή άλλους κρατικούς παράγοντες να στήνουν στην πόλη ανιχνοκτιστικά και κακόγουστους ανθρώπιντες, που δεν έχουν καμιά σχέση με την εποχή μας. Και στην Αθήνα έχουμε πολλά τέτοια παραδείγματα, κάποια ευτυχώς ξηλώθηκαν. Οταν μου ζήτησαν να κάνω έργο για το Αττικό Μετρό στο Σύνταγμα, το σκέφτηκα πολυ πριν αποφασίσω. Λιάνα πιστα μετά από μελέτη του χώρου, της λειτουργίας και τις σημασίας του. Από την επιφοιή κρίσης ζήτησα να είναι ευπαρή στην αξιολογησή της, καθώς αποτελούσαν εν δυνάμει τα πρώτα κοινό, πριν οι Αθηναίοι πολίτες υποστούν το «έργο μου». Οταν ένας καλλιτέχνης δημιουργεί για τον δημόσιο χώρο πρέπει να σπουδάσει τα την ευθύνη. Γιατί είναι άλλο να κάνεις έργο για να το βάλεις στον καμινέ σου, στο σαλονάκι σου ή στο σταθμό σου και άλλο στην πλατεία του χωριού ή της πόλης. Οσο καταξιωμένος και αν είναι ο καλλιτέχνης, δεν μπορεί να κάνει το κέφι του φορτώνοντας το στην καμπάρα του δημόσιου χώρου. Η Αθήνα είναι γεμάτη από τέτοια δείγματα που αποτελούν αισθητική ρύπανση. Το πρόβλημα της γλυπτικής στο δημόσιο χώρο, είναι πως συχνά ο καλλιτέχνης ξεχνά τη σημασία του κοινωνικού πλαισίου, μέσα στο οποίο θα τοποθετήσει το έργο του. Μπορεί κάτι μέσα σ' το σ' τελέ να λάμπει και σε μια πλατεία να είναι εντελώς ακατάλληλο.

Προκαταλήψεις

— *Η έννοια της αισθητικής που είχαν οι Αθηναίοι τον 19ο αιώνα συμπλέυτηκε από τα δημόσια γλυπτά. Μετά τι έγινε και ξέπεσε η δημόσια γλυπτική;*

— Εδώ μπαίνουμε σε άλλο ζήτημα, καθώς τον 19ο αιώνα, η παλιγγενεσία του ελληνικού κράτους στάθηκε με το ιδεολογικο-αισθητικο μόρφωμα του νεοκλασικισμού. Αυτό κεύρωνε την προκλασική κληρονομιά, την βυζαντινή αλλά και την λαϊκή τέχνη. Μετα η γενιά του '30, μονάδες τους ορίζοντες. Σε εκείνη την φάση όμως, οι καλλιτέχνες εκφράστηκαν περισσότερο μέσα της ζωγραφικής και λιγότερο μέσα από τη γλυπτική που βρέθηκε σε σύγχυση. Οταν ήρθε, ως γενιά του '60, προσπαθήσαμε να δώσουμε σύγχρονες προσπτικές στην τέχνη, βρεθήκαμε μπροστά στις προκαλήψεις της γενιάς του '30, η οποία είχε διαμορφώσει ένα άλλο μοντέλο ελληνικότητας. Πάει λοιπόν να ξεφύγουμε από την αγάπλεστις Αυτό εκφράστηκε και στον δημόσιο χώρο, όπου οι τοπικές αρχές νιώθουν πιο άνετα να τοποθετούν γλυπτά που νε παραπέμπουν στο νεοκλασικό «ιδεώδες».

— *Τι είδους γλυπτά πρέπει να τοποθετούνται σε μια σύγχρονη πόλη;*

— Οι καθηγητής έχω ερευνήσει πολυ τα σχέση πόλης και τέχνης. Από την βιομηχανική επανάσταση και μετά έχουν αλλάξει οι συσχετισμοί. Η κίνηση αποκτά προτεραιοτητα πάνω στο στατικό μοντέλο, αυτός και τα μνημεία τις πόλεις πρέπει να έχουν διαφορετική λειτουργία και σημασία. Δε πόρουμε ως παράδειγμα το βάθρο και τις σημασία του. Η Λεωφόρος είναι πάνω στον βράχο, δεσπόζει πάνω σε ένα φυσικό βάθρο που το επέλεξαν με νόημα οι αρχαίοι, καθώς με την οικοπόδιση τα φυσικά υπέρβασης μπορούσαν να τάνουν, να αγγίξουν το θείο. Αυτό έχει καθεί πλέον, διότι θεοποιήθηκε η κίνηση και η τακτικα και το ύψος ορίζεται από ηπόμενα ανταπέμενα και μορφές που κυκλοφορούν στον ουρανό και σε αόριστο ύψος... Στοι ένα ά γάμα που στέκεται σε μια πλατεία είναι μια αναφοντιστικη μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης. Ειναι κάτι στατικό, όταν ολο το περιβάλλον είναι εν κινήσει. Αυτό είναι πολύ σημαντικό πρόβλημα για τους σύγχρονους γλύπτες.

«Η Ελλάδα είναι μια προβληματική κοινωνία διότι η ελπίδα για ενα καλύτερο αύριο νοθευεται από τον φθόνο. Αυτοί που δεν έχουν την εξουσία στα χέρια τους, φθονούν τους κρατούντες».

Η διαδρομή του

Γεννήθηκε στο Αγρίνιο το 1931. Σπούδασε γλυπτική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας με καθηγητή τα Μιχάλη Τόμπρο. Συνέχισε τις σπουδές του στην Ecole des Beaux - Arts στο Παρίσι, με καθηγητή στη Γλυπτική τον Marcel Gimond. Το 1961 γίνεται η πρώτη έκθεση του έργου του στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης του Παρισιού. Το 1965, με έργο του που εκτίθεται στη Μπιενάλε Νέων στο Παρίσι παίρνει το βραβείο Ρενέ. Ακολουθεί η περίοδος της Δικτατορίας στην Ελλάδα όπου η γλυπτική του έκφραση παίρνει λορφές παρεμβατικής επικοινωνίας. Το 1972 διδάσκει Γλυπτική στο California State University. Το 1980 γίνεται καθηγητής Πλαστικής στο ΕΜΠ της Αθήνας. Το 1983, η Εθνική Πινακοθήκη οργανώνει μεγάλη αναδρομική έκθεση, έπειτα εκτίθενται έργα της περιόδου 1953 - 1983. Ακολουθούν εκθέσεις, εκδηλώσεις, εγκαταστάσεις σε Κωνσταντινούπολη, Ιταλία, Πορτογαλία. Εχουν τοποθετηθεί έργα του σε δημόσιους χώρους, ενώ έχει και συγγραφικό έργο.

Οι εξεγερμένοι του Δεκέμβρη

— *Σε παλαιότερες περφόρμανς και ενότητες της δουλειάς σας έχετε καταπιαστεί με το θέμα της βίας. Πώς σας φάνηκε η εξέγερση του Δεκεμβρίου;*

— Φανταστείτε, σαν να είμαστε ο κοθένας ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής φορτισμένος με πολλές και αντιφατικές πληροφορίες, χαρίς να λειτουργεί ο επεξεργαστής. Τότε η ανεξέλεγκτη ποσότητα πληροφοριών θα καταστρέψει το σύστημα. Τα παιδιά βγήκαν στους δρόμους διότι δεν έχουν το «χρόνο» και τον «λόγο», με άλλα λόγια δεν είχαν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν την υπερπλήθώα των πληροφοριών που τα βομβαρδίζει, που τα προκαλεί, με τη σκόρεστα διαφήμιση και την κάθε είδους προβολή. Η βία είναι μέσα στο δομικό σύστημα αυτου του τεραστιου φόρτου. Ομως, όπως έλεγαν ε Μαρκούζε και ο Ράσελ, μόνο ο πολιτισμός μπορεί δώσει ειρηνικό διέξοδο στην βία. Η δημιουργία είναι η μόνη διέξοδος ο πιό την οργή, με άλλα λόγια η Παιδεία ως δημιουργικη εσεικη και όχι ως εξουσιαστικο συστημα παραγωγής πτυχίων ή τίτλων. Τα παιδιά αυτά είναι μπλοκαρισμένα σε ένα περιβάλλον το οποίο τρέφεται από εξαρτήσεις, όπως ο καπιταλισμός. Μέσα στην αγωνία για την επαγγελματική κατοχύρωση και την έλλειψη ορόφατος νιώθουν ότι δεν μπορούν να είναι μέρος της κοινωνίες. Και αυτή η βία που έβγαλαν στην επιφάνεια θα γεννήσει και άλλα βία, νομοτοκιμένα αυτήν την φορά.

— *Ως καθηγητής στο Πολυτεχνείο έχετε ζήσει πολλές γενιές δεκαοχτάχρονων. Οι σημερινοί πώς σας φαίνονται;*

— Τα παιδιά αυτά που εξεγέρθηκαν δεν έχουν μπαύσουλα και αυτό είναι ένα σημαντικό κινό, καθώς είναι δυσκολο να προβλέψουμε τα εξελίξεις. Οι καθηγητής είχε επικοινωνία με τους νέους σε ανάλογες εκδηλώσεις με καταλήψεις και άλλες βίαιες ενέργειες, αλλα τότε είχε τη δυνατότητα να βρίσκομαι πιο κοντά στις αντιπαραθέσεις. Και πάλι μεγαλόμερα των τότε «επαναστατών» ήταν αυτοί και επαναστάτες τις δεκάρας. Οσο πιο πολύ ήταν εξαρτημένοι από τον μπαμπά και τη μαμά, τόσο πιο αιχαίοι ήταν. Πολλοί από αυτούς τώρα είναι ενταγμένοι στο «σύστημα». Την τελευταία γενιά των 20άρηδων δεν τη γνωρίζω. Διαισθάνομαι όμως ότι ζουν μέσα σε ένα κενό, δεν μπορούν να εξιχωρίσουν το καλό και το κακό, καθώς από την μία τους κατάνταν που εξαρτάνται και από τον άλλο τους εκδικούνται, ενώ τους περιμένει ένα θολό μέλλον.

— *Είστε αισιόδοξος για την ελληνική κοινωνία;*

— Σκέφτομαι και ενεργώ πέρα από την αισιοδοξία και την απαισιοδοξία, καθώς εξακολουθώ να ελπίζω. Η Ελλάδα είναι μια προβληματική κοινωνία διότι η ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο νοθεύεται από τον φθόνο. Εξηγούμαι. Αυτοί που δεν έχουν την εξουσία στα χέρια τους, φθονούν τους κρατούντες. Ετσι αναπαράγεται η εξουσία. Φθονεί κάτι που κατά βάθος επιθυμεί βαθιά, και όταν δεν μπορεί να κατακτήσει αναθυεται βία. Το φαινόμενο που σας περιγράψα κάποτε παγκοσμια αθώοι οι Ελληνες κουβαλάμε και τη δική μας κακοφυιά.

Αν αυτός εγκλωβιστεί στο νοοτροπισμό του -καθώς νάρκισσο και άχρηστο θέλουν τον καλλιτέχνη- τότε είναι καμένος από χέρι...

— *Ποιος είναι ο ρόλος του καλλιτέχνη σήμερα;*

— Δεν έχω ρόλους να μπράσω στους καλλιτέχνες. Νομίζω πως ο δημιουργός λειτουργεί σαν τον ευαίσθητο δείκτη που φανερώνει την κατάσταση και την πορεία της κοινωνίας στη στενή ή την ευρεία έννοια. Δεν αρκεί όμως η ευαισθησία, πρέπει να μπορεί να επεξεργαστεί δοα συμβαίνουν γύρω του, για να λειτουργήσει σε καταλύτης στις κοινωνικές δημόσιες. Ο,τι μου τα δημιουργικά χρόνια προσπαθήσαμε να αρνηχρεστώ και κυρίως να κάνω έργα που να μιλούν από μόνα τους, χαρίς τη διαμεσολάβηση των ΜΜΕ. Αυτός πρέπει να παραμένει και ο στόχος ενός σύγχρονου καλλιτέχνη.